

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

5 Setembre de 2009

Χαῖρε – Salve – Hola!

Quan visitava Bill Viola el Museu de Montserrat, en veure la figura de la Victòria de Samotràcia que tenim al vestíbul, tot assenyalant-la i mirant-me fit als ulls, em va comentar amb ironia i complicitat: *Proud you are of your little Louvre!* Vaig riure sense saber què contestar, perquè el meu anglès és molt bàsic. No és el primer visitant important a sorprendre's davant aquesta còpia de la Victòria de Samotràcia, feta en marbre de Carrara, de 94 cm d'alçada, i de comparar-la amb l'original del Louvre. La raó que ens va moure a col·locar en un lloc de pas obligatori aquesta escultura d'interès artístic molt relatiu no va ser la de relacionar el MDM amb el Louvre, sinó unes motivacions més simbòliques. "El que compta és el missatge, la idea", diu Bill Viola que intel·lectualment es troba a les antípodes de McLuhan. Ens va semblar que la Victòria de Samotràcia conté un missatge, potser sublimar, que coincidia amb els nostres anhels i amb els que voldríem que tingués la majoria dels visitants del museu: l'ésser humà que desafia els vents i que voldria volar.

Etiquetar el MDM com *un petit Louvre* fóra una pretensió tan desproporcionada que es desqualifica ella mateixa. Això no arribarà a ser mai ni un somni! Però Bill i altres visitants que coneixen bé el món de l'art i dels museus no dubten a utilitzar la metàfora amb una benvolent ironia perquè el MDM posseeix una petita col·lecció de pintura italiana en la qual excel·leix el nostre Caravaggio, com al Louvre la *Monna Lisa*, perquè tenim una interessant representació dels impressionistes francesos, perquè la pintura catalana dels segles XIX i XX, als estrangers

que la desconeixen, la troben molt francesa, i també perquè el nostre museu inclou una part d'arqueologia del món antic i malda per obrir-se a la contemporaneïtat, com el Louvre. El fet que ens diguin que el nostre MDM sembla *un petit Louvre*, ens ho prenem com una amable *plaisanterie*; en canvi si ens en van-téssim i el brandéssim com a eslògan de màrqueting no solament fariem el ridícul, sinó que mostrariem una visió pagesívola que no és la nostra de cap manera.

Per definició les comparances són analògiques, és a dir, que entre els dos termes que es posen en confrontació hi ha una paritat i una disparitat. Ja n'hem parlat referent al cas que ens ocupa, tanmateix només voldria remarcar que allò que més ens uneix al Louvre, com va endevinar molt bé Bill Viola, és precisament l'esperit de la Victòria de Samotràcia. Voldríem que el MDM, a l'escala que li escau, pogués reflectir el numen de l'home al llarg dels temps i cantar la grandesa de la creativitat humana, com fan molts altres museus, grans o no tan grans. Voldríem que el MDM, amb la seva peculiaritat, s'unís a aquesta simfonia universal que fa tangible la potencialitat del geni i de l'enginy humà, que reflecteix, interpreta i transforma la realitat i la irrealitat, les esperances, els anhels, les pors i les temences dels homes de tots els temps. I acabo confessant la nostra matèria pendent, que també ho és al Louvre: ens manca art contemporani d'alta qualitat.

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Ὁμολογία – Confessio – Jo penso així

En els primers anys setanta a la Universitat de Barcelona vaig tenir de professor **Frederic-Pau Verrié**, al qual sempre he considerat un d'entre els pocs mestres que em van ajudar no solament a acumular informació, sinó sobre tot a estructurar el cervell i a crear-me una manera de treballar i de pensar l'art, la vida i el món. Les nostres diferències mai no han estat un obstacle per a l'amistat que ens uneix, sinó un esperó de reflexió i d'enriquiment. Li vaig demanar la seva opinió sobre la mini conferència que vaig donar al Palau Moja de Barcelona "El Museu de Montserrat. Carnet de ruta", que ha sortit publicat a Serra d'Or, núm. 595-596, juliol-agost 2009, pp. 32-35. Verrié m'ha contestat amb una carta que conté apreciacions que complementen i/o matisen les meves. He cregut interessant d'oferir-vos-la. (JdCL).

Amic caríssim:

La lectura del teu article “El Museu de Montserrat, carnet de ruta”, publicat aquest mes a “Serra d’Or” m’ha desvetllat alguns records i m’ha portat a fer algunes consideracions que, per l’estima personal que sempre m’has demostrat, em concediràs que gosi fer-te.

Quan el 1980 vaig saber que el senyor Sala Ardiz havia fet donació de la seva col·lecció de pintura catalana moderna a Montserrat, vaig pensar que s’havia equivocat. La seva era una col·lecció selecta, fruit del poder d’adquirir, de la capacitat de triar amb criteri propi i del desig de fruir intensament amb el millor d’un panorama ric de possibilitats estètiques davant d’un conjunt paradigmàtic d’alguns dels millors moments de la pintura catalana contemporània. I segueixo creient que –en aquell moment!– hauria hagut d’anar a enriqueir i completar la del nostre museu públic d’art modern, ara integrat al MNAC.

El de Montserrat era per a mi, i per a molts, un museu eclesiàstic i no m’entretinc a definir-te l’adjectiu perquè penso que ja ens entenem i no cal insistir-hi; sí, només, per aclarir que en el terme no hi poso cap accent negatiu; una definició i prou. Cada medalla té, però, el seu anvers i el seu revers i a Montserrat hi havia qui en mirava la cara oposta a la meva. No es tractava d’estimar el valor material considerable, en termes de mercat de col·leccionisme, d’aquell conjunt d’obres que hi arribava sinó de veure quina nova situació imposava aquella adquisició a la pinacoteca ja existent al monestir. Ni el problema ni la solució no estaven previstos a la Regla de Sant Benet, perquè amb els segles que havien passat aquella nova realitat monàstica no podia ser ni imaginada. Però el valor permanent de l’Orde deu raure en el fet de poder oferir de tant en tant algun nou Sant Benet capaç d’adequar cada nou atzar a la realitat social de cada nou moment històric.

Tu parles del temps de la nostra joventut, dels turistes “que anaven a les platges amb un paquet de viatge que comprenia també la visita a Montserrat amb Museu i Salve de l’Escolania inclòs”. Encara hi som, potser amb menys devoció i més ecologisme. Hi ha, però, una diferència pel que fa al Museu i el públic es troba ara davant d’un Museu d’Art com podria trobar-lo en qualsevol lloc “laic” del nostre país, centrat eficaçment en una visió –cada vegada més completa– del que ha estat la nostra pintura del segle XX, en tots els camps de les seves possibilitats; i un dels més complets.

Ni el senyor Sala el 1980, ni els que estimulats pel seu exemple van afegir-hi després altres donacions, ni el mateix monestir no podien preveure el resultat d’avui. Era, però, una possibilitat que amb una mentalitat descomplexada es podia no sols imaginar sinó també pretendre. Tu has lluitat per realitzar-la i la teva comunitat t’ha ajudat a assolir-ho. El plantejament obert del teu “full de ruta” ha donat a Montserrat una presència de qualitat singular en l’ample panorama museístic del nostre país. Gràcies. Sincerament.

Frederic-Pau Verrié

Juliol 2009

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

America Sanchez es argentí de cap a peus, i ho dic amb el sentit més elogiós que hom pot pensar. Vull dir que és suau, que és culte, que mira molt cap a Europa, que té unes antenes finíssimes per percebre allò que s’esdevé al món, que domina l’art de comunicar i comunicar-se. A Barcelona i des de Barcelona, on resideix habitualment des de 1965, és un punt de referència, amb projecció internacional, pel que fa al disseny gràfic. Però, a més,

en America hem descobert un artista integral que transcendeix els límits i que del disseny passa al muntatge, al collage, al dibuix, a la fotografia, a l'escultura. En tots aquests àmbits troba un llenguatge i transmet un missatge molt personal. America és, encara, un tipus divertit i sensible a l'amistat. L'hem convidat perquè ens parli de la seva exposició a Montserrat.

Las lonchas de Montserrat

America Sanchez
Dibujante

Ha sido para mí un gran placer presentar en el Museo de Montserrat esta exposición que hemos titulado “Talls-lonchas-slices” en consideración al amplio y variado espectro de visitantes que la han visto. En el libro donde los visitantes consignan sus impresiones he visto afirmaciones muy graciosas y también otras muy acertadas. Por mi carácter, a veces la gente cree que hago chistes o que juego con ellos, pero no es así. La mayoría de los temas surgen de mi biografía y de experiencias pasadas que me han marcado, como le sucede a todo el mundo. Por ejemplo la inquietud por el tema de la charcutería, de los embutidos, de los *antipasti* como dicen los italianos, me viene de la infancia, y directamente de mi padre. Nosotros éramos todos de familia de origen español, pero en Argentina hay muchísimos descendientes de italianos y la costumbre de los *antipasti* está muy arraigada. En Argentina el bocadillo de mortadela, por ejemplo, es una institución equivalente en todos los conceptos al pan con chocolate que comían los niños en España para merendar. Por este motivo para mí, las lonchas son algo entrañable.

La colección que os he traído a Montserrat es completa y es la primera vez que la muestro así. Las fotografías se hicieron al final de los años ochenta, tienen pues unos veinticinco años, pero tienen la vigencia de lo recién hecho. Es sabido que las lonchas, una vez cortadas, se secan enseguida, pero aquí no ha sucedido eso, parecen recientes. Son piezas únicas, están hechas con un sistema, con una máquina inmensa que valía una fortuna y que tuve la oportunidad de manejarla cuando se instaló. Fue a partir de la máquina que me surgió la idea de fotografiar una loncha de 10 ó 15 centímetros aumentándola al 400 % con una definición total, convirtiéndose de este modo en una pieza súper grande, como puede verse. Evidentemente esas fotografías carecen de negativo, o sea que cada pieza que vemos es única, y única también porque las lonchas nunca se repiten de igual forma. Se trata pues de una colección única e irrepetible.

Hace tiempo me presenté optando para una beca porque quería estudiar la loncha en toda Europa. Me entusiasmé

tanto que quería abarcar todo el mundo y ver qué pasaba con este alimento. Es súper interesante ver lo que come la gente y cómo lo come. Por deformación profesional empecé a mirarme las lonchas a partir de mi obsesiva curiosidad por la geometría y las texturas visuales, la estructura gráfica que tiene cada una y también por la silueta exterior. Yo creía que todas eran circulares y resulta que no hay una que sea igual que la otra. Me interesó también mucho la parte cromática, la unidad que tiene, con esos colores ladrillosos, de carne, tan caliente, por así decirlo. Esto unifica también mucho y da a la colección todo el carácter de una serie.

Me sorprendió muy gratamente las facilidades que me brindó el Museo de Montserrat y la buena sintonía que establecí con el P. Laplana para exponer mis lonchas en un marco tan bonito como son las bóvedas del arquitecto Puig i Cadafalch, que constituyen la sala de exposiciones temporales. Las condiciones técnicas y la ambientación son excelentes y con una disposición personal de lo mejor que podría pasar. El hecho de que la gente tenga que desplazarse para ver esta muestra y encontrarse con esta mezcla insólita de monasterio y de exposición de lonchas, me ha divertido enormemente.

En el catálogo el P. Laplana escribió un texto que me gustó, como ya se lo dije personalmente, y con el que estoy de acuerdo en casi todo. Pero cuando trabajo jamás pienso en los antecedentes ni en la historia del arte; si mis lonchas tienen conexión con el bodegón clásico, pues me parece muy bien; sin embargo lo que yo pretendo en primer término es el tratamiento plástico, gráfico, como si se tratara de fotografía abstracta en la que prima el juego y la combinación de formas y colores sugerentes que evocan muchas maneras de ver. Por eso creo que, al acoger esta exposición mía, el Museo de Montserrat ha hecho una apuesta nada convencional y que está mostrando una faceta absolutamente contemporánea.

elpropileu@larsa-montserrat.com

Segurament que haurem de tancar aquesta secció de “Cartes dels lectors” perquè només ens dieu floretes i ja advertíem al Propileu-4 que l'excés de sucre no solament enfarfega sinó que pot produir diabetis. Malgrat tot, no ens resistim a transcriure alguns testimonis d'agraïment per correspondre-hi, com si juguéssim a ping-pong, amb l'expressió de la nostra simpatia.

Alguns lectors ens han informat que amb gran sorpresa, seva i nostra, han trobat El Propileu a la sala d'espera d'un dentista, d'una ginecòloga i que a la sala de lectura del Cercle Artístic de Sant Lluç, uns lectors el tafanejaven i el comentaven –oi que si, Imma Casas?–. Mai no ho hauríem pensat, però potser sí que els nostres encarregats de marketing millorarien els resultats si distribuïen El Propileu a les perruqueries, a les línies regulars de viatges i a les cues de la Seguretat Social. Potser aconseguiríem un rècord, però no creiem que aquest sigui el nostre camí ni la promoció escaient amb el nostre tarannà. Ens conformem i agraïm la propaganda espontània dels nostres lectors, la majoria dels quals són bons amics nostres i entusiastes de l'art.

Només unes ratlles per donar-vos les gràcies pel regal que suposa per a mi rebre El Propileu. El llegeixo sencer i cada vegada m'agrada més. Tinc la impressió d'estar parlant amb vosaltres. Es nota el vostre àmbit amable, obert, cordial i a la vegada profund i entusiasta. Moltes gràcies. Per acabar us diré que col·lecciono els “Propileus” al costat de la Història de l'art de Gombrich, que és el meu referent en la matèria.

Joan Forrellat

Llicenciat en Filosofia, Terrassa

Tinc a les mans el catàleg de l'exposició a Madrid i ara m'ha arribat El Propileu. Com sempre i de nou us he de felicitar. Espero que al Museu no deixeu mai de somiar coses grans.

Rosa M. Creixell

Departament d'Història de l'Art. Universitat de Barcelona

Voldria agrair-vos una altra vegada la tramesa generosa i desinteressada d'El Propileu-4, malgrat la crisi... ¡Flors i violes ensucrades en els correus electrònics que esdevenen un diàleg com el que feu al MDM. Potser us proposaria dues coses: crec que estaria bé interaccionar amb els joves creadors, que dialoguessin amb les obres de la vostra col·lecció i obrir un apartat que no fos exclusiva tribuna per als teòrics de l'art (historiadors, periodistes, crítics). I la segona, dedicar un apartat, com es fa en altres museus, a la història d'una peça.

Teresa M. Sala Garcia

Universitat de Barcelona

Gràcies, Teresa. Ens agrada molt la teva proposta i en prenem nota per quan augmentem la “plantilla” i puguem mantenir un contacte “creatiu” amb els joves “creadors”. Això entra plenament en els nostres objectius. Pel que fa a la segona proposta podem dir-te que al Propileu-4, que és el que tenies a la mà quan ens vas enviar el mail, vam haver de suprimir per manca d'espai la secció '1800 –Ecce– Guaita quina peça! on fem conèixer obres interessants, però poc destacades del museu. Al número 1 vam presentar una joia noucentista de Jaume Mercadé, estudiada pel seu besnét Albert Mercadé; al 2, Judit Subirachs va publicar l'es-cultura de Josep Llimona “Regina Sacratissimi Rosarii”, al 3 Josep Bracons va fer un estudi del dibuix “Mercat” (1898), de Torres Garcia. En aquest número reprenem la ratxa, com pots comprovar. D'acord?

Exposicions a casa

Josep Obiols, pintor de Montserrat

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Comissari i director del projecte: Josep de C. Laplana

Muntatge: Museu de Montserrat

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

Del 25 de març al 25 d'octubre de 2009

Es fan visites guiades que inclouen també la visita a la sagristia de la basílica.

L'organització i muntatge d'aquesta exposició va comportar batre un rècord de carrera contra rellotge i sense relleus. Ens ho hem fet tot nosaltres sols a partir de la visita que vam fer a casa de la Núria Obiols, on vam poder contemplar el material referent a Montserrat que el pintor Obiols guardava al seu estudi quan va morir el 1967. Es tractava dels carbons que havia fet servir per a pintar els magnífics frescs de Montserrat i els projectes de les excel·lents marqueteries. Era el 6 de

febrer i la “troballa” ens tirava a terra el projecte que en teníem, però ens el millorava substancialment. No ens en vam espantar i immediatament ens vam posar mans a l'obra, tot mantenint el compromís que ja havíem contret d'inaugurar el 25 de març, com a esdeveniment commemoratiu de l'obertura de les vies d'accés a Montserrat, danyades i clausurades des del 28 de desembre.

No qualificaré el nostre esforç de “sobrehumà”, perquè no és veritat. Vam fer el que fem sempre, però amb més tenacitat i entusiasme, i sobretot ens vam sentir recolzats amb la col·laboració constant i sens preu de la família Obiols, amb

Raimon al davant i amb el seu cunyat Josep Maria Ponsati, que va resultar un “activista” i propulsor del projecte de primer ordre. El treball de tots plegats es va fer molt constructiu i agradable. Vam poder complir els terminis perquè la realització corria a càrrec del personal, dels operaris i dels proveïdors habituals del MDM, i el resultat ha estat molt bo.

La inauguració va ser molt concorreguda, com calia esperar i hi va parlar Raimon Obiols, Diputat al Parlament Europeu, que va deixar ben clar que ell no va ser el model dels bells àngels jovencells que el seu pare va pintar a Montserrat com diuen i repeteixen molts desinformatos, senzillament perquè

quan el seu pare els pintava, ell només tenia quatre o cinc anys. El P. Abat va remarcar la natural i sobrenatural harmonia existent entre les pintures d'Obiols a Montserrat i l'ambient que es respira en aquest monestir benedictí.

No és per estarrufar-me, sinó perquè crec que tinc el deure de confessar, i perquè els meus col·laboradors s'ho han meregut, que aquesta exposició ens ha sortit rodona i, segons m'han dit bastants entesos, la millor d'aquest pintor i d'a-

quest gènere fins ara. Té la virtut de juxtaposar els grans dibuixos al carbó realitzats per Obiols i unes òptimes fotografies, algunes de format molt gran i translúcides, fetes pel jove Dani Rovira, el nostre fotògraf habitual. El resultat ofereix una lectura clara del desenvolupament del treball de l'artista i es presta a establir comparances i valoracions entre la vibració i calidesa del dibuix i la riquesa de color i la gràcia florentina de l'acabat.

L'exposició segueix un fil cronològic que naturalment esdevé també temàtic. Comença amb les pintures de la volta de la sagristia i els projectes de les marqueteries, executades entre 1944 i 1945, continua amb la decoració al fresc del cambril –exhibim per primera vegada i ben restaurada la maqueta amb els esbossos pintats a l'oli– i els cartons per als mosaics i les portes de plata, uns treballs executats entre 1946 i 1951, i s'acaba amb les pintures i intervencions a l'interior del monestir: el refector (1945) i la sala abacial de recepcions (1951). A tall d'afegit o d'estrabot, afegim una sèrie de grans composicions mòbils, amb temes bíblics i religiosos que han recalat a Montserrat durant els darrers anys. El conjunt de l'exposició consta de seixanta-vuit peces. Ens cal remarcar el treball altament professional i amatent de Toño Sainz, un mestre a il·luminar l'art de manera respectuosa i ajustada.

Aquesta exposició ha estat acompanyada de la publicació d'un llibre catàleg que va aparèixer el 24 d'abril. Hi consten com a autors Alexandre Cirici Pellicer, Raimon Obiols i el que sotscriu. Raimon Obiols parla del seu pare i de l'ambient que ell va poder viure al seu costat durant els anys quaranta i cin-

quanta, quan es van pintar els frescs de Montserrat. A mi m'ha pertocat glossar l'ambient intern del monestir i l'extern d'aquell moment i explicar les contingències, el procés i la càrrega "simbòlica" d'aquestes pintures que representen un moment cimal en l'itinerari artístic del pintor Obiols. Jo crec que el secret de l'èxit rau principalment en el bon ofici i la preparació cultural i artística del pintor però també en l'especial relació de simpatia i d'admiració mútues que es van crear entre el pintor, l'abat Escarré, que era el promotor i conductor del projecte, i el P. Gusi que actuava d'assessor i d'àngel custodi de l'artista. Hom pot percebre la simbiosi amical d'aquests personatges que es respecten i s'influeixen mútuament. El tercer text d'aquest llibre és la transcripció de l'article llarg que va escriure Alexandre Cirici Pellicer el 1946, precisament quan Obiols havia acabat les pintures de la Sagristia i tot just encetava les del Cambril. Aquest text ens posa en contacte amb els criteris estètics de la crítica progressista, en la mesura i proporció que era permesa en aquells anys, i ens mostra com Cirici, formador de diverses llesves d'estudiosos de l'art català, exercia aleshores la crítica d'art.

Tant l'exposició com el llibre catàleg han tingut una acollida molt favorable per part del públic visitant i pels afeccionats i interessats de l'art de casa nostra.

Montserrat: Alibau 2009

Presentador: Àlex Mitrani

Muntatge: Museu de Montserrat

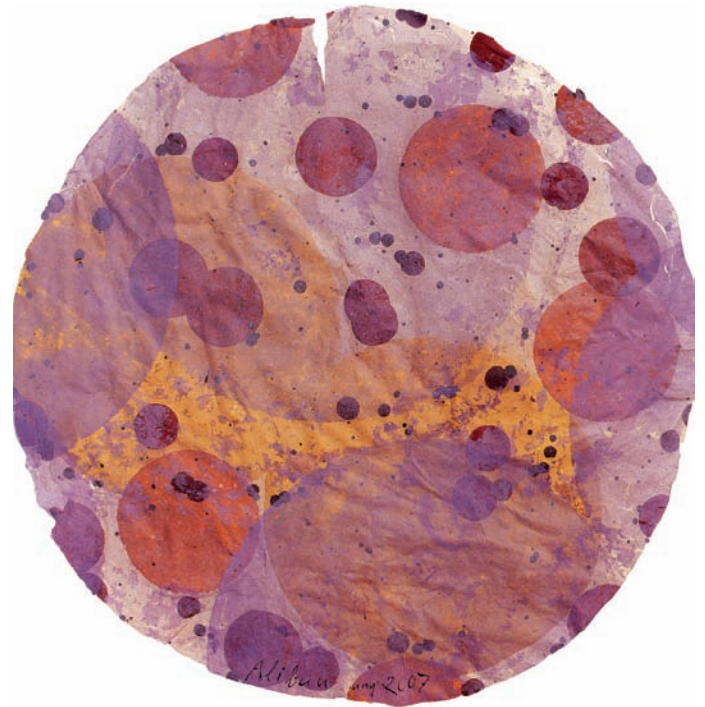
Espai d'Art Pere Pruna

De l'1 d'abril al 14 de juny de 2009

Catàleg amb texts d'Àlex Mitrani i Josep de C. Laplana; fotografia Martí Gasull; disseny Fèlix Arola i Salvador Alibau, 45 pàgs., 22 x 22 cm.

Salvador Alibau és un artista singular, una persona eminentment creativa, puix que no solament inventa art, sinó que inventa un mètode. La seva tècnica és tan peculiar com la seva sensibilitat oriental projectada cap a l'exploració de la ciència matemàtica com a mitjà de coneixement. La secció àuria, la sèrie Fibonacci, els fractals, tota una especulació científica que va des de la gnosi pitagòrica fins a la física contemporània més avançada atreuen l'interès d'Alibau, perquè

el condueixen cap al descobriment esotèric de la dimensió insondable del món, la seva veritat i la seva bellesa.

Davant l'espectacle i l'ensenyament de la natura, Alibau adopta una actitud receptiva i respectuosa, empàtica. Ha trobat un element que li serveix de guia o de símbol: l'aigua. L'aigua juga un paper primordial en la tècnica inventada per

Alibau pel que fa a les seves obres de cel·lulosa. Les realitza en immersió. No enganxa planxes de paper fetes prèviament ni pinta les superfícies, sinó que aconsegueix una superposició natural i dúctil de la matèria. Les capes de cel·lulosa s'apliquen dins l'aigua. Amb l'ajut d'uns estris molt particulars inventats per ell, Alibau disposa la cel·lulosa acuradament i la dirigeix en una o altra direcció fins que la cel·lulosa pren la forma precisa, però és l'aigua la que mou la matèria acolorida. L'obra es fa de manera fluïda. Sobre les capes de fons es van sedimentant lentament formes i colors; l'artista dirigeix i controla el procés comptant sempre amb la complicitat de l'aigua. El resultat són aquestes peces, sovint de gran format, que evocuen formes planetàries o la simfonia de cercles que la pluja realitza sobre les superfícies líquides.

Al costat d'aquestes cel·luloses, Alibau ens presenta altres obres, com la sèrie d'aiguades *Bosc cremat*, que l'autor ja no trenca sinó que traça utilitzant-hi també el doble principi de l'acció aquàtica i la intervenció de l'eina. L'aigua destrueix el dibuix negre, el desdibuixa i dissol la dicotomia fons/figura, talment que la imatge esdevé escriptura sense la intervenció del pinzell. El mètode artesanal i constructor d'Alibau s'equilibra estranyament amb les seves intervencions destructives d'estripar i cremar que expressen al mateix temps la dimensió tràgica i la bellesa subtil de la vida.

En aquesta exposició de Montserrat Alibau presenta encara un conjunt de maquetes d'escultures, algunes de les quals han estat erigides en llocs públics. Gairebé en totes elles apareixen el buit i el moviment com a elements generadors d'una forma que és més un impuls que un objecte. Tota l'o-

bra d'Alibau respon a una mateixa aspiració, animada d'un optimisme reverencial. És un elogi de l'esforç cultural d'un poble, en la celebració de la vida i la natura, en la pràctica creativa del treball i en redreçament de la destrucció per la bellesa.

America Sanchez. Talls-Lonchas-Slices

Daniel Giralt-Miracle

Escriptor i crític d'art

Presentador: Daniel Giralt-Miracle.

Muntatge: Museu de Montserrat

Espai d'Art Pere Pruna

Del 2 de juliol al 25 d'octubre de 2009

Catàleg amb texts de Josep de C. Laplana, Daniel Giralt-Miracle i Nelly Schnaith; disseny America Sanchez i Albert Planas, 12 pàg., 30 x 21 cm.

Des de que el 1965 America Sanchez (Buenos Aires, 1930) va arribar a Barcelona hem vist com la seva obra experimentava una metamorfosi conceptual intensa. D'una banda s'allunyava del disseny gràfic eminentment racionalista que realitzava a la seva Argentina natal per fer-lo més desinhibit, i de l'altra ampliava els seus camps de treball i es mostrava com un creador pluridisciplinari, capaç de dir també coses noves i originals amb el *collage*, el dibuix o la fotografia, i de compartir el seu saber amb els altres, exercint de pedagog de la imatge, a l'escola i al carrer.

Totes aquestes activitats, que en un moment determinant ell va denominar "estratègies gràfiques", les ha practicades al llarg de la seva carrera ininterrompudament i simultàniament, de manera que unes s'alimenten de les altres i les influeixen, creant un *feed back* que l'ha enriquit a ell i la seva obra, en la qual podem veure que l'interessa tant la forma com el fons de les coses, els codis establerts i la possibilitat de manipular-los lúdicament. I és que, finalment, America Sanchez és un recercador gràfic, un creador obsessionat pel poder de la imatge i per la capacitat expressiva de les icones, que pot usar per respondre a l'ortodòxia tipogràfica, gràfica o fotogràfica més pura o per fer un simple gag que piqui l'ullet a l'espectador. En tot cas, mai és tòpic. Al contrari, faci el que faci busca la provocació, que aconsegueix perquè té

l'habilitat de saber sorprendre, com podem constatar en la sèrie de fotografies que conformen aquesta exposició, que, evidentment ens mostra molt més que una col·lecció de talls d'embotits.

En aquestes macrofotografies descobrim també el coneixement que té America Sanchez de la història de l'art, des del barroc fins al pop, el seu domini de la composició, el seu gust pel detall fotogràfic i sobretot el seu do, que li permet transformar en obra d'art un element tan quotidià i domèstic com un embotit, que en les seves mans esdevé una imatge penetrant i atractiva, una natura morta del segle XXI.

L'exposició d'America Sanchez en el MDM

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Des que el MDM disposa de l'Espai d'Art Pere Pruna, dedicat a exposicions temporals de format *minor* i preferentment d'art contemporani, és a dir des de fa tres anys, reservem els mesos d'estiu per a exposar-hi fotografia. Al costat del video-art, considerem la fotografia un art emergent que està truncant clamorosament a la porta dels museus per tal d'obtenir-hi la carta de ciutadania que els atorga el triomf social clamorós en els *mass media*. Al Propileu-4 anunciàvem entre els projectes que ja caminen l'exposició del fotògraf Rocco Ricci, que actualment resideix a Bali, titulada *La corrida, llums i lluentons, valor i por*. Va descarrilar. Ens van arribar advertiments que el tema taurí es trobava en la llista de debats parlamentaris i que una exposició nostra d'aquesta mena faria treure foc pels queixals a molta gent. Ni el públic ni la premsa farien esment de la ironia i l'humor amb què Rocco tocava aquest tema. Vam haver de canviar el projecte i al punt va sortir el nom d'America Sanchez, com si es tractés d'un somni impossible, un desig agosarat que segurament no seria més que això. El fotògraf Jordi Puig, que va

exposar l'any passat al MDM es va encarregar de fer un sondeig previ que de seguida va propiciar l'inici d'un diàleg amb America.

A Montserrat coneixíem aquest artista principalment pels fotomuntatges amb què va il·lustrar el llibre de poemes de Joan Vinyoli, editat a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat el 1993. America només ens coneixia de nom i de lluny, tanmateix des dels primers contactes va saltar la guspira de la bona entesa i de l'amistat, que fa que els problemes no siguin problema i esdevinguin reptes que cal superar amb imaginació i tenacitat. A America, li hauria agradat exposar uns dibuixos i collages que havia fet darrerament, però la mostra estival del MDM és de fotografia i la sèrie que ell tenia a mà era precisament la dels Talls o *Lonchas*, que ell guardava de feia anys, però mai no exposada amb l'amplitud ni amb el caràcter monogràfic que tindria a Montserrat.

America es va quedar sorprès quan li vam dir que no hi havia cap dificultat referent al tema, ans al contrari ens proporcionava un contrast enriquidor amb el material expositiu del MDM i que el trobàvem molt d'acord amb la nostra filosofia i el desig d'eixamplar horitzons. A partir d'aquest moment tot va anar com una seda. America Sanchez no solament és un gran artista eminent en la seva professió, sinó també una gran persona, rica en coneixements de tota mena, un comunicador de mena, sensible a l'amistat. La cerimònia d'inauguració, sota la direcció de Daniel Giralt-Miracle, com per art de màgia es va convertir en una sessió acadèmica informal en la qual van intervenir de ma-

nera espontània diversos especialistes d'art contemporani, fotògrafs i grafistes, que van dir coses molt interessants i divertides. I també han estat molt interessants i divertits els comentaris que escriuen els visitats d'aquesta exposició, que constitueixen "l'altra" crítica d'art, a vegades una mica salvatge, però real i crua com la vida mateixa. America s'adreça i interpel·la aquesta humanitat i nosaltres ens complaem a acollir l'obra d'America i el públic que la contempla, la frueix i la comenta. Tot deixant de banda els inevitables comentaris *graffiti*, en transcrivim uns pocs escollits d'entre els més intel·ligents.

No me había fijado en que estas morcillas podían ser un verdadero microcosmos. Gracias. Chlé.

Gracias, America, por hacerme descubrir la profundidad del "chópez".

Ets un gran grafista, observes molt. Lluís

Thank you so much to America, because he has found the greatness of the daily life! Edgar.

Microcosmos, células, organismos creados y por crear, lunas, fetos, origen y final; al fin y al cabo todo son lonchas. Muchas gracias. Ahora lo entiendo todo mejor. María José.

Very nice exposition. I did enjoy it to the fullest... Those pictures with food made me really hungry... THANKS FOR such a beautiful exposition, Anna & Polly.

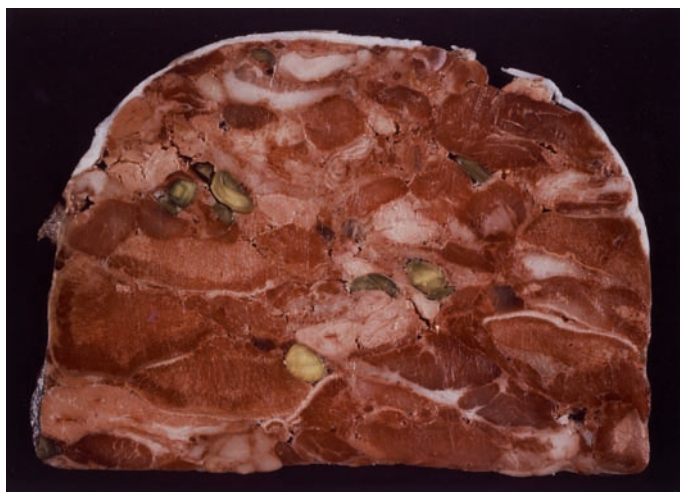
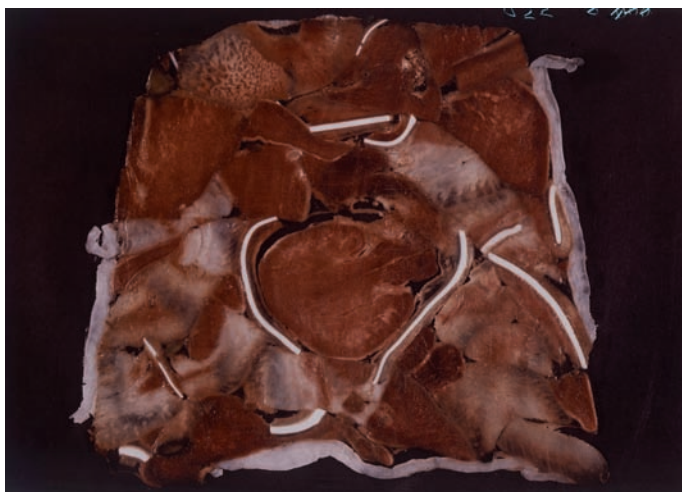
Lonchafinismo

Julià Guillamon

La Vanguardia, 16-07-2009. *Cultura*, p. 32.

Fa poques setmanes que Magí Camps al·ludia al concurs de paraules castellanes organitzat per l'Institut Cervantes i en presentava una de les guanyadores, *lonchafinismo*: "Terme

especialment càustic utilitzat per a descriure l'estalvi extremós al qual s'han de sotmetre aquells que es troben lligats per hipoteques deixalla per tal de fer front als pagaments de les quotes". Només uns dies més tard, el dissenyador America Sanchez inaugurava al Museu de Montserrat l'exposició *Talls-Lonchas-Slices*, que aplega 70 cibachroms de 44 x 60 cm de talls de diversos embotits. La idea remet a la infantesa argentina, on el pa amb mortadel·la constituïa el típic berenar, com el pa amb xocolata a casa nostra. America se sent fascinat per les formes que dibuixen a l'interior del tall les diverses menes de carn picada. Fa anys es va fer imprimir unes etiquetes amb un tall de mortadel·la. Es va entretenir a comptar les boletes i va descobrir que n'hi havia tantes com els anys que ell tenia. Me l'imagino comptant boletes i, més tard, recurrent xarcuteries tot cercant modalitats rares de *chopped pork*, i fent que l'hi emboliquin amb paper encerat i sortint a corre cuita abans que les vores no comencin a assecar-se. L'atractiu d'aquestes fotos rau en part en el detall de la composició: la veladura d'un voraviu de cansalada, l'ou dur

que es desenganxa lleugerament del cercle de carn, la transparència del cartílag, el reflex oliós dels pistatxos.

L'embotit és una forma bàsica de nutrició present a totes les cultures. Per America equival a allò que per a Dalí és el pa: una metàfora del procés simbòlic amb el qual es construeix l'univers. En el seu treball de dissenyador i en la seva obra plàstica, America se serveix sovint del conglomerat. Col·lecciona rètols de carrers, postals de *pin ups*, dibuixos trobats, que manipula molt lleugerament per tal de realçar-ne l'impacte gràfic. A diferència d'una bona part de la creació contemporània, que considera qualsevol objecte vulgar com a digne de figurar a la història de l'art, discrimina de la realitat quotidiana imatges que passen inadvertides a la majoria i en les quals descobreix formes noves de bellesa.

El fet que tot això s'esdevingui a Montserrat té la seva gràcia i resulta bastant divertit llegir el text que ha escrit al catàleg el pare Josep de C. Laplana, en el qual fa la comparança amb la pintura de vanitats del Segle d'Or. Quan jo era petit, em delia per la botifarra blanca farcida que feien a Can Gall. Un dia se'm va ocórrer preguntar què eren aquells "entrebancs" que anava trobant dispersos dins la massa. Llengua, ronyó, vísceres. La botifarra tenia la virtut de transformar el rebuig tot sotmetent-lo a una acció purificadora. Quelcom de semblant s'esdevé amb la foto espectacular d'un tall de *chopped* amb carn de dos colors que dibuixa una cara somrient, que America, amb la seva exquisida sensibilitat, ha rescatat de la "vida deixalla".

Préstecs, ambaixades i ambaixadors

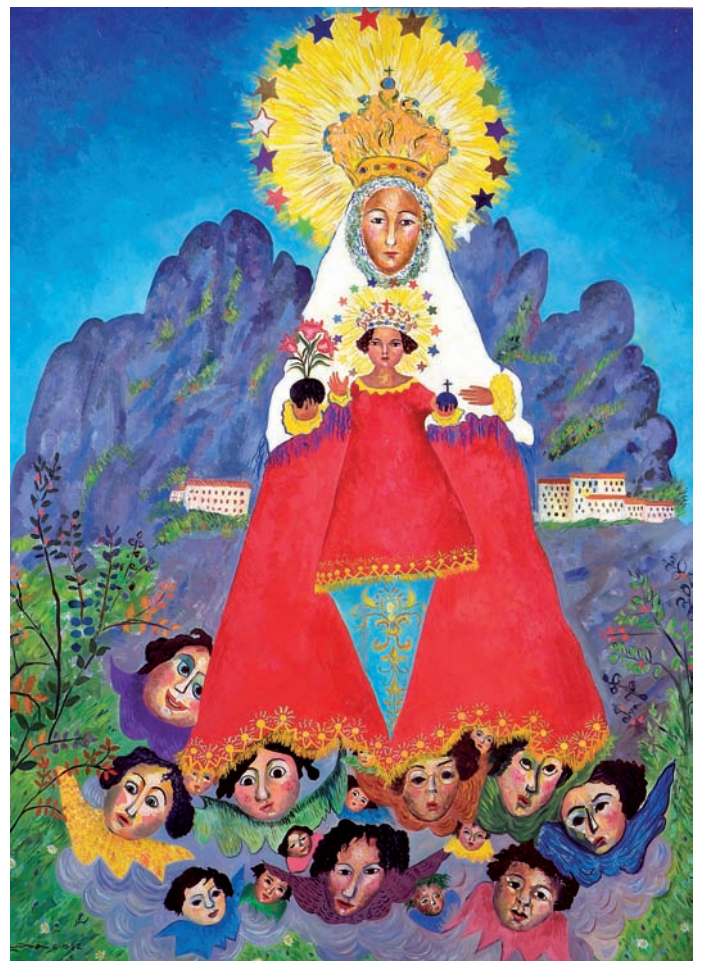
Cada vegada ens demanen més préstecs, però no sempre podem atendre les demandes, tot i que algunes siguin molt interessants. Les exposicions que generem des del Museu de Montserrat i les seves itineràncies ens exigeixen de tenir a mà els nostres materials per tal d'esmenar absències. Amb tot, en fer el recompte ens adonem que la secció de préstecs i ambaixades encara és una de les que ens absorbeixen més temps i ens donen més feina. No ens sap greu i continuarem essent tan generosos com puguem, però hem de vigilar de no atrapar-nos els dits.

Quan un comissari projecta una exposició, abans d'enviar una carta protocolària amb una sol·licitud de préstec i un formulari per omplir, normalment li sortiria més a compte que ens expliqués el missatge que vol transmetre amb la seva exposició i que estableixi un diàleg amb nosaltres sobre

el material disponible que tenim i que possiblement ell desconeix. Altrament sempre ens demanen les mateixes obres, que són les més conegudes i reconegudes del MDM, i gairebé inevitablement hem de dir que no per motius de conservació i per no privar el museu sistemàticament de les seves peces clau.

Els darrers préstecs, els hem fet d'acord amb aquests criteris i crec que hem pogut satisfer moltes demandes, sense perjudici per part nostra ni del públic visitant del MDM. Us presentem el llistat de les exposicions a les quals hem prestat col·laboració:

II·luminacions. Catalunya Visionària. Barcelona, Centre de Cultura Contemporània, 10 de febrer al 15 de maig de 2009. Comissària: Pilar Parcerisas. Pretenia posar a la vista la dimensió instintiva, arrauxada, visionària i surrealista de l'art català. El nostre préstec ha consistit en l'obra de Joaquim Mir *Cala Encantada. Mallorca, 1902*, dos exvots del segle XIX i l'obra de José Pérez Ocaña *Mare de Déu de Montserrat* (1982). Aquesta obra d'Ocaña ha estat una de les més comentades i reproduïdes a la premsa.

Joaquim Mir. Barcelona, CaixaFòrum, 3 de febrer al 6 d'abril de 2009; Bilbao, Museo de Bellas Artes, 11 de maig al 27 de juliol de 2009. Comissaris: Francesc Miralles i Nadia Hernández. Es tracta d'una altra antològica que aplega el bo i millor conegut d'aquest pintor en totes les seves etapes i un bon grup d'obres excel·lents, poc conegudes i exposades per primera vegada. Ens hi hem trobat representats amb tres quadres de Mir de tres èpoques diferents: *Interior d'església* (1898), *Maspujols* (1907-1910), *Els sants obradors* (1931).

La fascinació per Grècia. Girona, Museu d'Art, del 2 d'abril al 30 d'agost de 2009. Josep M. Trullén i el seu equip del Md'A de Girona remarquen l'empremta que la Grècia clàssica ha

deixat a Catalunya tot encomanant al visitant aquella fasciació que va experimentar i que ens va transmetre l'hellenista Alexis Eudald Solà, traspasat prematurament. Hi hem aportat ben gustosament tres escultures noucentistes d'un classicisme evident: *Dona asseguda* (1923) de Josep Dunyach, i els dos *Cap de noia* (1932) d'Enric Casanovas, de marbre i de terra cuita.

Josep Mompou. Barcelona, La Pedrera, del 9 de febrer al 10 de maig de 2009. Comissari: Francesc Fontbona. Té caràcter d'exposició antològica de més d'un centenar de pintures, les que hom considera més sòlides i un bon estol d'obres que el Dr Fontbona, màxim especialista d'aquest autor, havia localitzat darrerament. El préstec del MDM ha consistit en les dues obres: *Le Vert-Galant et le Pont Neuf* (1931) i *Quai de Conti et le Pont Neuf* (1932).

Ingres el les Moderns. Montauban, Musée Ingres, del 3 de juliol al 4 d'octubre de 2009. Una exposició que aplega una bona selecció d'obres ben diverses que manifesten la influència d'Ingres en la pintura de la modernitat. Hem prestat el dibuix de Salvador Dalí: *Retrat de Maria Carbona* (1926).

Alphonse Mucha. Madrid, Palma de Mallorca, Salamanca, Tarragona. Fundació LaCaixa, del 30 d'abril de 2008 a gener de 2010. Comissari: Àlex Mitrani. De les setanta-tres postals modernistes, procedents de la col·lecció Carme Carreras Candi, que hi vam prestar a l'inici d'aquesta exposició, només una, la que representa *Sarah Bernhardt* (c. 1900), continua fent la *tournee* sencera.

Projectes que ja caminen

Un amic molt amic nostre –la seva opinió té aquest valor– ens comentava: “Llegint El Propileu se m’acut aquell lema d’un ex-libris: Allò que ha de ser ja va essent. Les petites passes, que a vegades són de gegant, sumen com a resultat aquest munt d’activitats que esteu duent a terme”. La veritat és que no tots els projectes que caminen arriben a bon port, però alguns sí; uns avancen a bon ritme, tanmateix altres s’esfilagarsen o reculen en el calendari a causa de les dificultats que van sortint. És la vida, no?

Dels projectes que us anunciàvem al Propileu-5, pp. 8-9, dos els tenim ja a punt de realització, els altres es troben en estat de gestació mentre els comissaris en van perfilant els continguts i nosaltres cercant ajudes, fent quadrar el calendari i dissenyant la presentació o posta en escena; tota una estratègia que a vegades pot esdevenir molt difícil d’harmonitzar!.

Avantguarda i contemporanis.

Obra gràfica de l'Abadia de Montserrat

Comissaris: Tristan Barbarà i Josep de C. Laplana

Dates previstes: novembre 2009 – febrer 2010

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

El nostre objectiu és posar a la vista una selecció del nombrós estoc de gravats i litografies numerades i signades pels autors, que pertanyen a l'Abadia de Montserrat. Tot aquest material ha arribat per via de donació, adés dels mateixos autors, adés de les entitats que en van fer l'encàrrec o bé de generosos benefactors. Amb aquesta exposició voldríem agrair i homenatjar els donants. Hem seleccionat més d'un centenar d'obres. Comencem per Picasso, Miró i d'altres entre els grans. Hem inclòs espais especials per a Oswaldo Guayasamín, Joan Barbarà i Josep Maria Subirachs, però el més interessant és el fil conductor d'artistes contemporanis, gairebé tots catalans o molt relacionats amb Catalunya, que ens permeten resseguir fil per randa l'evolució del contemporani en el curs dels darrers cinquanta anys.

Selecció de dibuixos del MDM

Presentador: Josep Bracons

Dates previstes: novembre 2009 – febrer 2010

Espai d'Art Pere Pruna

No hi són tots, ni tan sols els principals perquè ja són prou coneguts. Ens hem decantat per destacar les novetats i les estrenes que poden cridar l'atenció. Hem fet un llistat d'una cinquantena, dels segles XIX-XXI, i hi haurà autèntiques sorpreses. Els visitants podran veure –amb la llum tènue i controlada que demana l'exhibició– un petit tresor que rarament es pot veure al MDM.

Narcís Comadira

Comissari: Jordi Falgàs

Dates previstes:

març – juny de 2010

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

El comissari i l'artista continuen llur treball de selecció d'aquesta antològica que recollirà els moments millors i més creatius de l'itinerari artístic de Comadira, des dels anys 60 fins a l'actualitat. Tenim previst que aquesta exposició, se-

gurament ampliada, pugui ser vista també al Museu d'Art de Girona i a la Fundació Domènec Fita durant tot l'estiu del 2010. Preparem l'edició acurada d'un bon catàleg.

Maria Assumpció Raventós, tapissos i llibres d'artista

Presentador: J. Corredor-Matheos

Dates previstes: març – juny de 2010

Espai d'Art Pere Pruna

Centenari de Manuel Capdevila, pintor

Comissari: Daniel Giralt-Miracle

Dates previstes: juliol – octubre de 2010

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

Capdevila, a més d'orfebre que va tenir tota la confiança i estimació de l'abat Aureli M. Escarré i dels seus successors, era també un pintor que sense abandonar la figuració es va servir d'un llenguatge expressiu molt d'acord amb la modernitat, molt en consonància amb els seus amics els pintors Rogent, Mompou, Grau Sala i Miquel Villà. Amb aquesta exposició el MDM vol recordar el centenari del naixement d'aquest artista, amic estimat i admirat, els consells del qual sempre ens van ser de gran utilitat.

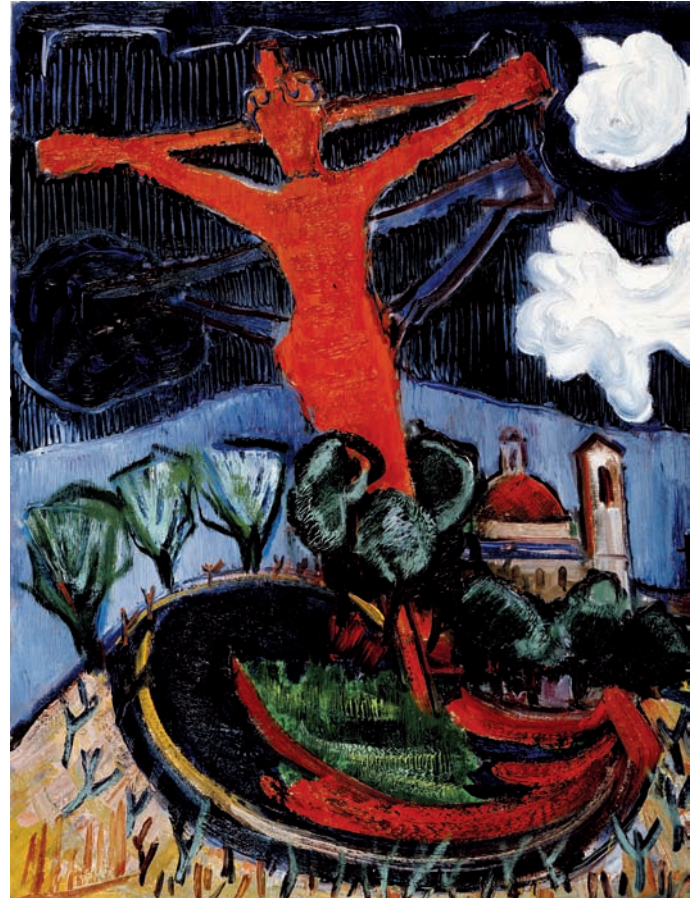
Ricard Giralt Miracle, grafista

Comissari: Daniel Giralt-Miracle

Data prevista: juliol – octubre de 2010

Espai d'Art Pere Pruna

Ricard Giralt-Miracle, "El senyor de Filograf" com l'anomenàvem amb estimació, era amic de Capdevila i va ser aquest qui ens va introduir a Filograf quan vam sentir la necessitat de tenir un bon grafista. El seu treball fi, d'una senzillesa sum-

mament elegant, sovint barrejat amb una ironia i un humor de regust noucentista, eminentment creatiu, han fet de Ricard Giralt-Miracle un dels grans referents de l'art de la impremta a Barcelona durant la segona meitat del segle XX. Els millors dissenyadors gràfics de l'actualitat reconeixen haver rebut formació i exemple de Giralt-Miracle. És natural que el seu treball artístic, que en el seu gènere és ja el d'un clàssic, trobi una bona acollida al MDM.

Michelangelo Buonarroti – Raffaello Sanzio

Gravats antics de l'Abadia de Montserrat

Comissària: Maria Rosa Vives

Data prevista: novembre 2010 – febrer 2011

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

Aquesta exposició tindrà un format semblant a la d' "Els Piranesi de Montserrat", que ha funcionat molt bé: gravats, tres llibres antics i un vídeo. El material consisteix en les estampes fetes sobre les pintures d'aquests dos colossos de l'art. Les peces més antigues: *El profeta Joel* de Miquel Àngel, a la Sixtina, gravat per Giorgio Ghisi el 1540, i un *chiaroscuro* d'Ugo da Carpi (1480-1520) que representa un *Davallament* de Rafael. Preveiem un catàleg d'uns 200 números.

Carles Gabarró

Presentació: Àlex Mitrani

Data prevista: novembre 2010 – febrer 2011

Espai d'Art Pere Pruna

Sorgit en l'embranchida neo-expressionista dels anys vuitanta, Carles Gabarró ha sabut mantenir la passió pictòrica associant-la a una pràctica constant i inesgotable. Amb una pintura forta i contundent, però estructurada i consistent, treballa sobre la introspecció com a higiene vital, en lloc de distreure's amb d'altres cants de sirena. En front a maneres frívols o a vel·leïtats especulatives, la seva proposta solitària és la del rigor i, en cert sentit, l'exploració del misteri. Ens agrada!

Belle époque

Impresos de petit format (ephemera) del MDM

Comissaris: Santi Barjau, Víctor Oliva i Josep de C. Laplana

Data prevista: juliol – octubre de 2011

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

Serà una exposició enorme pel que fa a la quantitat de peces, puix que el petit format ens ho permet i la "humilitat" dels objectes –postals, cromos, fulls volanders, etiquetes– demanen, per evitar la irrellevància, una gran riquesa iconogrà-

fica. L'exposició comença amb la pregunta impertinent: "D'on vénen els nens?" i acabarà amb els impresos necrològics. Però en l'entremig no oblidem la vianda, els vestits, la salut, l'amor, les belleses i els espectacles, el comerç, la cultura, etc. Tota la vida de l'home i de la dona, des de l'Exposició Universal del 1888 fins a la Primera Guerra Mundial, es reflecteix amb tendresa, emoció, ironia i mordacitat en aquests impresos d'ús corrent. Sense menystenir llur valor gràfic, que el tenen, l'interès principal d'aquesta exposició serà documental, de reportatge.

Vestits de ceba. Toni Vidal, fotògraf

Presentació: J. Corredor-Matheos

Data prevista: juliol – setembre de 2011

Espai d'Art Pere Pruna

Venècia. Gravats antics de l'Abadia de Montserrat.

Comissària: Rosa Maria Vives

Data prevista: 2012

Sala d'Exposicions Temporals Pere Daura

El discurs d'aquesta exposició és articulat en tres àmbits: la gran pintura veneciana, els tallers calcogràfics amb l'eixam de gravadors i finalment la ciutat. Venècia va ser sempre una ciutat molt visitada pels viatgers i els gravats van ser durant molts segles el *souvenir* més assequible i fàcil de transportar. Els tallers calcogràfics de Venècia i les seves impremtes van ser famosos per la quantitat de llibres i estampes que van produir i també per la seva qualitat gràfica. Es tracta, doncs, d'un exposició de gran interès que comportarà un catàleg que superarà les dues-centes peces.

La model Madeleine Boisguillaume en tres obres de Casas del MDM.

Mercedes Palau-Ribes O'Callaghan

Historiadora de l'art

Amb la col·laboració de Josep de C. Laplana

Els qui fem investigació hem de ser molt cautelosos quan utilitzem llibres de memòries, perquè sovint, fins i tot en aquells casos en què els autors van ser testimonis de primera mà, les situacions es barregen involuntàriament i els autors ens ofereixen com a fets certs allò que només van ser comentaris confidencials o un xiuxiueig que va quedar gravat a la

ment o a la imaginació del memorialista. En estudiar críticament l'obra de Santiago Rusiñol amb el P. Laplana ens vam trobar repetidament amb aquest fet. Per exemple, l'esbòs biogràfic de la model Madeleine Boisguillaume que va fer Miquel Utrillo en la seves memòries *Història inèdita del Cau Ferrat* comportava informacions que no em lligaven amb el que coneixia per altres conductes i em vaig decidir a iniciar una investigació sobre aquesta "senyora". Vaig entrar en contacte amb els seus descendents directes, la seva filla Cécile, ja molt anciana, però sobretot amb la seva néta Marie Thérèse Bouchard i, per mitjà d'ella, amb altres membres de la família. Quan me'n vaig adonar, vaig veure que tenia a les mans un enorme arsenal de documentació mai no estudiada on surt reflectida, poc o molt, una part important de l'art i de la cultura del París del final del segle XIX i de la primera part del XX. Com que el tema tenia prou entitat, vaig demanar i obtenir una bossa d'estudi per dur a terme una recerca a la Harry Ransom Center de la Universitat de Texas, a Austin, on es troba actualment gran part de la documentació referent a aquesta figura.

Utrillo ens va descriure d'aquesta manera la model Madeleine: "Era una dona de Rubens, emmagatzemada dins d'unes faldilles i un cos sempre vermell. Era blanca, riallera, la salut feta dona. I coronava aquella bella estàtua un feix de cabell d'un ros quasi rogenç". Fins ara tot el que diu Utrillo és cert puix que explica allò que ell va veure, però d'ara endavant haurem d'anar amb molt de compte. Utrillo vincula la història de Madeleine amb la de Lautrec, com si llur itinerari hagués estat paral·lel. Escriu: "Va començar filla d'una gran família del centre de França i es deia Madeleine de Boisguillaume. Començà fent de model per en Lautrec. Casas se l'emportà a pintar un dia que hi hagué trets al Moulin de la Galette, i acabà d'aquella manera com les feien acabar els versos de Musset o d'Espronceda". La veritable Madeleine és tota una altra.

Primerament cal dir que Madeleine de Boisguillaume en realitat es deia Louise Hortense Boisguillaume –els noms Madeleine o Madelon eren *le surnom* de batalla–. També caldrà precisar que no pertanyia a cap família de prosàpia ni utilitzava el patronímic “de” Boisguillaume, sinó simplement el cognom Boisguillaume. I pel que fa a la seva fi, no va ser la típica de les tragèdies romàntiques, sinó la normal d’una bona mare

de família, que després d’una vida atzarosa va trobar una situació bastant confortable al costat del seu marit, el darrer i definitiu, el pintor i il·lustrador René Lelong. Madeleine havia nascut a París el 1873, filla d’un comerciant de teixits, i va morir a Montoire el 1944.

No s’equivoca gens Utrillo en dir que *Casas se l’emportà a pintar un dia que hi hagué trets al Moulin de la Galette*. Era el febrer del

1892, quan Casas va pintar el seu cèlebre *Madeleine* del Museu de Montserrat, i en aquella circumstància Suzanne Valadon va disparar contra Miquel Utrillo amb la bona fortuna que la bala només va raspar-li l’orella. Era un fet per recordar-se’n tota la vida. Però abans, Madeleine ja havia fet de model a Rusiñol i a Casas durant l’hivern del 1890-1891, com podem veure en llurs quadres: *Jalousie* i *Concurrent del Moulin de la Galette* de Casas, i *Als cavallets* de Rusiñol, que aquest va guardar tota la vida a la seva col·lecció.

Sabem que l’ofici normal de Madeleine era el de modista o costurera, que alternava amb el de model. No fóra gens estrany que fos ella aquella model, que Rusiñol i Casas recordaven amb tant d’afecte, perquè a més de tenir un bon físic, era amantent i manyaga, fins al punt que mentre feia la posa o en descansava, sovint els cosia la roba o els assegurava els botons.

Utrillo diu també la veritat quan ens informa que *començà fent de model a Lautrec*. Efectivament, la veiem, en perfil estricte, en el quadre d’aquest pintor *La fille à la fourrure*, que porta la data de 1891. És a dir, quan Madeleine posava per a Rusiñol i Casas, –als seus divuit i dinou anys– també ho feia per a Toulouse Lautrec. Aquesta Madeleine dels primers anys noranta era tal com ens la descriu Utrillo, rossa rogenca, vestida gairebé sempre de vermell i amb el seu pentinat característic: castanya alta i tres flocs que li queien sobre el front i les temples. Amb tot, val a dir, i la família de Madeleine també hi està d’acord, que cap altre quadre no ha reeixit a ex-

pressar el *sprit* i la mirada trista i dolça d’aquesta dona com el del Museu de Montserrat.

Sobre el títol d’aquest quadre també hi hauria molt a dir. De bon antuvi va ser anomenat *Au Moulin de la Galette* (Exposition des Indépendents, París 1892) i *Au bal* (Sala Parés, Barcelona 1892), però de seguida van aparèixer altres títols per a denominar el mateix quadre: *Celos* (Il·lustración Artística, 1893, p. 332, fig.), i encara *Louise, L’absinthe*, en recordança amb el quadre homònim de Degas, *La dona del cigar*, etc. El títol *Madeleine* va ser posat per Utrillo arran de la primera exposició antològica de Casas la tardor del 1900 a la Sala Parés i la imatge va ser reproduïda a tota pàgina a *Pèl & Ploma*, II, núm. 63, 1-XI-1900, p. 10 fig. Aquest és el nom que ha prevalgut i amb el qual aquesta obra és coneguda abastament en el món artístic.

El segon quadre del Museu de Montserrat que té Madeleine com a figura principal és el que porta el títol *Abans del bany*, que hauríem de datar el 1892, o bé durant la primavera del 1894. Les motivacions són la semblança evident de la model, tot i que ací el pintor li ha enfosquit el cabell o tal volta ella se l’havia tenyit. Aquest quadre no va deixar rastre documental evident fins al *Pèl & Ploma*, núm. 78, juliol 1901, p. 48, fig., però alguns comentaris referents al quadre *Toilette*, exposat a la Sala Parés el novembre del 1894, aporten indicis que per-

metrien identificar-lo amb el que Montserrat exhibeix amb el títol *Abans del bany*, que és el que va sortir a *Pèl & Ploma* i amb el qual ha estat divulgat.

La tercera obra del Museu de Montserrat amb Madeleine com a protagonista és *Noia decadent*, que fins fa poc temps el Museu presentava amb el títol inapropiat *Després del ball*, que és el que li van donar durant els anys trenta Josep M. Jordà, Ràfols i Carles Soldevila. El títol *Noia decadent* segurament és degut al mateix Casas, que va pintar simultàniament aquest quadre i un cartell propagandístic per a la seva revista *Pèl & Ploma*. Molt probablement l'autor pretenia fer un al·legat a favor del decadentisme, un concepte que els opositors conservadors per un costat i els agitadors socials d'esquerres per l'altre brandien contra el modernisme "esteticista" de Rusiñol i de Casas i contra la revista que consideraven el portant veu.

Per aquest motiu l'artista, volent fer un paradigma del blasmat decadentisme, ha col·locat la bella Madeleine, habillada molt a la moda, ajaguda sobre una otomana, en actitud de màxima lassitud i tenint a la mà dreta una llibre de tapes grogues. No es tracta de cap carnet de ball, com ha estat dit - aquests impresos no eren més que un díptic -, sinó un *yellow book* o *livre jaune* que durant els anys noranta posaven en circulació novel·les de caràcter decadentista i esteticista en edicions il·lustrades acuradament i relligades amb unes característiques tapes grogues. El vestit negre de la model i el significatiu llibret groc relacionen aquest quadre de Casas amb aquell altre de Rusiñol, de molt més volum i de més fums, però molt semblant en el seu contingut, que es titula *Novel·la Romàntica* (MNAC).

La identitat de la model d'aquest quadre amb Madelein Boissguillaume en aquest cas és totalment segura i documentada per Utrillo a *Pèl & Ploma*, núm. 29, 16-XII-1899, pàg. 2. Madeleine va fer de model per a altres pintors de gran fama a París,

com Alphonse Mucha i Charles Léandre. Aquest la va retratar en un cartell que va presentar al concurs internacional de paper de fumar Job, el 1900. Curiosament Casas també va concórrer amb un altre fet amb base del quadre *La cigarreta*, que es troba al Museu de Montserrat. En veure el calendari de propaganda Job on sortia reproduïda la Madeleine que havia dibuixat Léandre, Utrillo no pot resistir-se a comparar les dues *Madeleines*, la de Léandre i la *Noia decadent* que Ramon Casas acabava d'exposar a la Sala Parés. Diu Utrillo: "La dona que li serví de model és la mateixa que en Casas tenia a Can Parés, titulat *Noia decadent*" i aprofita l'ocasió per a reblar el seu comentari sentenciant que les dones de París se saben cuidar el físic millor que les de Barcelona i que "el quadro del meu company estava infinitament millor que el dibuix de Léandre". La fotografia que adjuntem, gentilmente proporcionada per Marie Thérèse Bouchard, ens mostra Madeleine Boissguillaume amb la mateixa gran llaçada negra a manera de *cravate* que portava al quadre de Casas, però ara sobre un vestit blanc.

La iconografia de Madeleine és nombrosa, àmplia i internacional i dóna per a molts treballs i estudis, no solament pel que fa a la model que va reflectint totes les modes i totes les modalitats que la societat acomodada proposa com a elegants i *chics* a la dona moderna, sinó també perquè al seu voltant es van congriar bastants fets culturals a l'Europa de l'*Avant Guerre*. Aquest és el treball que tinc entre mans i que en aquests moments m'ocupa de manera preferent.

Visites i visitants i coses que passen

Com li passa a tothom i s'esdevé a tot arreu, al MDM també estem notant la crisi econòmica i un descens de visitants que arriba a un 12 % en referència a les xifres equivalents de l'any passat. La disminució de visitants es detecta més al públic de l'Estat Espanyol, que constitueix gairebé el 30 %, que a l'estranger que són el 64 % del total dels nostres visitants. A la nostra societat i a casa nostra, pel que es refereix a les arts visuals, hi ha una fallida d'educació d'enorme magnitud. Ho hem comentat amb col·legues d'altres museus i ens diuen que nosaltres encara estem prou bé i que no ens en podem queixar. Tanmateix els qui estimem el nostre país i la cultura, i a l'ensem gaudim del privilegi de no dependre de les estratègies dels partits ni de les alternances de govern, aquesta fallida educacional ens dol i les estadístiques que tenim a mà ens fan pensar molt. Són reptes que hem d'acceptar i tenir en compte mentre continuem el nostre treball en aquest sector de la cultura.

Entre les visites i els fets més destacats que us podem comunicar figuren els següents:

- El 14 de gener ens visita un grup nombrós de joves universitaris de la UB, amb la seva professora Josefina Roma que fan el màster de gestió de patrimoni cultural. El col·loqui i la roda de preguntes i respostes dura 70 minuts. És relativament freqüent que els participants en els cursos d'intercanvi que estableixen les diverses universitats viatgin corporativament a Montserrat i que visitin el MDM. Són grups que oscil·len entre els 40 i el 80 individus i normalment són atesos en anglès. Recordem els de la Fundació Dr. Robert de la UAB i els de la Rovira i Virgili, el 7 i el 25 de març respectivament, els de la Universitat Politècnica de Catalunya el 22 de juliol. Entre altres visites d'universitaris podem esmentar la del departament d'història de l'art de la UB, conduïda per la Dra. Mireia Freixa, el 13 de maig, i l'organitzada pel Col·legi Major Almonte de Sevilla el 29 de juliol.
- El primer d'abril la revista montserratina Serra d'Or, amb motiu del seu 50è aniversari, va celebrar al Palau Moja una sessió que consistia en un seguit de petites intervencions que tocaven els diversos aspectes de Montserrat: excursionisme, escolania, espiritualitat, cultura, etc. El P. Laplana va explicar la naturalesa, l'orientació i les etapes que ha anat cobrint el Museu de Montserrat. Aquestes dissertacions han sortit publicades a l'esmentada revista al número de juliol-agost.

- El 30 d'abril ve a Montserrat Mark Moloney, de Saint Louis, Missouri, i ens ajuda a documentar la donació d'obres d'art –dibuixos i obra gràfica principalment–, que ens va fer el 1988.
- El 20 de maig ens visitaren els professors de la Universitat Pompeu Fabra Àlex Mitrani, Jordi Ibáñez i Antoni Marí. Arran de la conversa tan profitosa que es va generar entre nosaltres i després de les consultes pertinents, el P. Laplana va demanar a l'escriptor, poeta i crític d'art Antoni Marí de formar part del Consell d'Assessors del MDM, i des de la seva natal Eivissa, Antoni Marí ens va respondre afirmativament. És un fitxatge d'alta qualitat!
- L'11 de juny visita el Museu el P. Notker Wolf, Abat Primat de la Confederació Benedictina i conversa llargament amb el P. Laplana. Ens estimula en el treball que estem fent i ens comunica que no coneix en cap monestir un fet semblant al del nostre MDM i ens assegura que la nostra feina és de marca benedictina autèntica. És molt d'agrair. Vol dir que no correm fora de pista.
- Entre les visites d'aquest any, cap tan interessant i enriquidora com la que ens va fer Bill Viola, el 3 de juliol, acompanyat de la seva dona Kira i del seu fill Blake. La Fundació Sorigué, de Lleida, que és propietària d'un extraordinari vídeo-art de Bill, va organitzar-li la visita al Museu i a Montserrat. Amb Bill, però també amb Kira, vam establir immediatament una mena de by-pass de pensaments i d'experiències de gran interès per les dues bandes. Bill, com ja saben els qui coneixen la seva obra, està molt interessat pel món religiós en un sentit molt ampli i la conversa, que el seu fill Blake també seguia amb gran atenció, girava al voltant de la mística comparada, l'equilibri intel·lectual i emocional que hom pot viure al recer d'un monestir i també la implantació del ritual litúrgic i celebratiu en l'esdevenir còsmic, uns temes de gran calat. Val a dir que Kira, que és australiana d'origen rus, coneix bastant la tradició ortodoxa. Va ser un dia extraordinari. Ens vam adonar que els costava d'anar-se'n i a nosaltres també de separar-nos d'ells. Van prometre que tornarien a Montserrat en una altra ocasió i sense presses ni horaris rígids.
- El 24 d'agost vam retornar als propietaris legítims, l'Ajuntament de Cerdanyola, la magnífica obra de Josep Togores *Femme avec raisin*, que ha estat exposada al circuit permanent del MDM, en qualitat de dipòsit, des del febrer del 2007 (veg. El Propileu-1, p. 14). Serà la joia del petit però deliciós Museu d'Art de Cerdanyola. L'experiència ha estat bona i beneficiosa per a les dues bandes i n'estem contents.

Ἰδοὺ – Ecce – Guaita quina peça!

Dos dibuixos de Luigi Rossini del MDM

Bonaventura Bassegoda

Professor de la Universitat Autònoma de Barcelona

Fitxa tècnica i comentari

Autor	Luigi Rossini (Ravenna 1790 – Roma 1857)
Títols	<i>Reconstrucció d'un port d'una ciutat antiga</i> <i>L'exèrcit d'Aníbal travessant els Alps</i>
Tècnica	Ploma i aiguada sobre paper
Mides	60,5 x 79,4 cm. i 59,2 x 78,5 cm. No signat
Data	1820 c.
Procedència	Comprats a Roma amb el stock de gravats de Piranesi entre 1917 i 1922

El Museu de Montserrat conserva entre els seus fons de dibuix dos exemplars de gran format que, malgrat els seus temes contrastats –un paisatge i una vista urbana–, constitueixen ja de sempre una parella, tant per les seves dimensions com per la seva tècnica gràfica que acredita una idèntica mà en la seva execució. El protagonisme i la monumentalitat del paisatge rocós en què es desenrotlla l'escena històrica del pas d'Aníbal pels Alps, i l'accentuat caràcter arqueologista i fantasiós de la vista urbana amb un port, traspuen un cert regust romàntic i una clara cultura visual romana, sens dubte manllevada de la tradició piranesiana. El caràcter continu –no verjurat– del paper gruixut en què entan fets ambdós estudis és una dada més que confirma una cronologia tardana, al voltant dels anys vint del segle XIX.

La proximitat tècnica i iconogràfica entre la vista urbana que estudiem i un dibuix de l'arquitecte i gravador Luigi Rossini, que representa una *Reconstrucció del port de Roma antiga*, actualment conservat a la Biblioteca dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia del Arte a Roma, ens ha permès proposar per primera vegada l'autoria de Rossini per als dos exemplars de Montserrat. Si comparàvem l'estructura compositiva d'ambdós dibuixos trobaríem nombrosos elements comuns: un primer terme amb navilis antics, una àmplia estructura urbana amb monuments imponents i una muntanya rocosa coronada amb edificis clàssics més al fons que s'obre cap a un horitzó llunyà amb colls suaus. Hi ha encara coincidència en nombrosos detalls, com l'estructura de les embarcacions, el tractament general de la vegetació i en concret el perfil gairebé idèntic dels pins que es drecen arran del penya-segat del fons. La cura a delinir l'arquitectura i la riquesa del seu llenguatge formal delaten la gran familiaritat del seu autor amb els monuments romans antics, una característica molt pròpia d'un estudiós expert com ho va ser Luigi Rossini.

Luigi Rossini es va formar a Bolonya, però el 1814, després de guanyar una pensió de tres anys, es va traslladar a Roma on va continuar els seus estudis d'art i d'arquitectura. A partir del 1817, acabada la seva pensió, va aprendre pel seu comte la tècnica del gravat a l'aiguafort amb la intenció d'establir-se en aquest camp, ateses les dificultats que va trobar per a treballar com a arquitecte. Ja aquell mateix any van ser publicades algunes estampes seves i entre 1819 i 1823 es van editar la sèrie d'estampes conegudes amb el nom *Le Antichità Romane*, que va suposar la seva consagració com a gravador i un gran èxit comercial, que li va permetre adquirir, el 1822, una casa i taller a l'actual via Sistina i contreure matrimoni. El seu treball com a gravador i editor d'estampes de tema arqueològic i monumental va ser continu fins als trasbalsadors anys 1848-1850, quan l'activitat artística de la ciutat va quedar paralitzada pels conflictes polítics. Un any abans de la seva mort es van reeditar les seves obres completes agrupades en onze sèries o llibres, que contenen un total de 613 planxes. Aquest material finalment va ser adquirit per l'Estat italià el 1909 per enriquir els fons de la Calcografia Nazionale, on es conserven actualment.

La personalitat de Rossini com a dibuixant és relativament poc coneguda, si la comparàvem amb la fama i la projecció de la seva obra gràfica. A Itàlia dues col·leccions públiques conserven lots significatius de dibuixos seus. A Roma la Biblioteca dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia del Arte, al Palazzo Venezia, posseeix dos àlbums amb els dibuixos preparatoris de les *Vedute di Roma* i de les *Antichità di Pompei* (c. 1831). A Forlì, la Biblioteca Comunale Aurelio Saffi conserva també quatre àlbums amb dibuixos i projectes rossinians.

L'obra gràfica de Rossini pot ser considerada com una mena de "retrat" dels monuments i per això actualment sovint és utilitzada com un instrument privilegiat per a conèixer l'estat de conservació durant la primera meitat del segle XIX, just abans de la difusió de la fotografia. Ben al contrari, en alguns dels seus dibuixos, especialment en aquells que no són preparatoris per a les estampes, apareixen molts elements de fantasia i de caprici, com veiem en aquestes dues peces de Montserrat, tant a la visió de l'exèrcit cartaginès d'Aníbal amb elefants travessant els Alps mentre són atíats per tribus bàrbares locals que els llancen pedres mentre passen pel congost, com a l'extraordinari caprici arquitectònic amb la construcció ideal d'un port romà amb un embarcament de tropes. En aquest segon exemplar Rossini es permet exhibir la seva complexa cultura arquitectònica i arqueològica en què es barregen elements directament inspirats en monuments i motius antics, com l'arc de Constantí, el Ponte Molle, la lloba capitolina o la columna trajana, al costat d'altres edificis recreats més o menys idealment, per a suggerir la imponent grandesa de la Roma antiga, que era, encara a l'època de Rossini, font permanent d'estudi i inspiració per als arquitectes i els artistes.

Υγίαίνε – Valeté – A reveure!

Us recordeu d'aquell any dels escàndols de la Lady Dy i del seu marit i del foc que es va calar al castell de Windsor? Us ve a la memòria la cara de la Queen Elisabeth amb l'esguard extraviat quan en la commemoració del 40è aniversari de la seva reialesa va qualificar aquell 1992 d'*annus horribilis*? Doncs bé, nosaltres no hem arribat encara a aquest extrem, però ens hi manca poc. A la catàstrofe de les pedres que van caure i ens van deixar poc menys que aïllats del món durant gairebé tres

mesos, hi hem hagut d'afegir la crisi econòmica general que ens ha frenat de manera significativa el creixement, petit però constant, al qual estàvem ja avesats. Hem rebut també una bona clatellada de part de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, que malgrat que el 2006, en temps del President Maragall, vam ser declarats Museu d'interès nacional, aquest fet no s'ha traduït mai en cap millora ni en cap ajut especial; aquest any per exemple, i degut també a la crisi, només ens han assignat 3.000 € de subvenció, i amb això no en tenim ni per folis!

No estem enfadats ni hem perdut el bon humor. Sabem molt bé que al mal temps cal posar bona cara. Estem segurs que sobreviurem, de moment fent la viu-viu, i que aquests moments d'hivernació i de boira –com s'esdevé amb la fruita de Lleida– solen ser fecunds en fruits dolços i ben assaonats. *Post nubila Phoebus* deien els clàssics, que actualment tot-hom tradueix *after rain comes fair weather*.

No us estranyeu, doncs, que aquest any només puguem publicar dos Propileus. El gener del 2010, de totes totes, tornarem a ser amb vosaltres. No us estranyeu tampoc que aquesta vegada no hi trobeu publicat l'apartat de les donacions. La causa no és que no n'hàgim tingut, sinó perquè, com ens passa sempre, tenim més idees i notícies a donar que paper on imprimir-les. El proper Propileu us les presentarem. I esperem que l'any 2010 ens sigui per a tots un *faustus annus*, que vol dir a kind year.

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

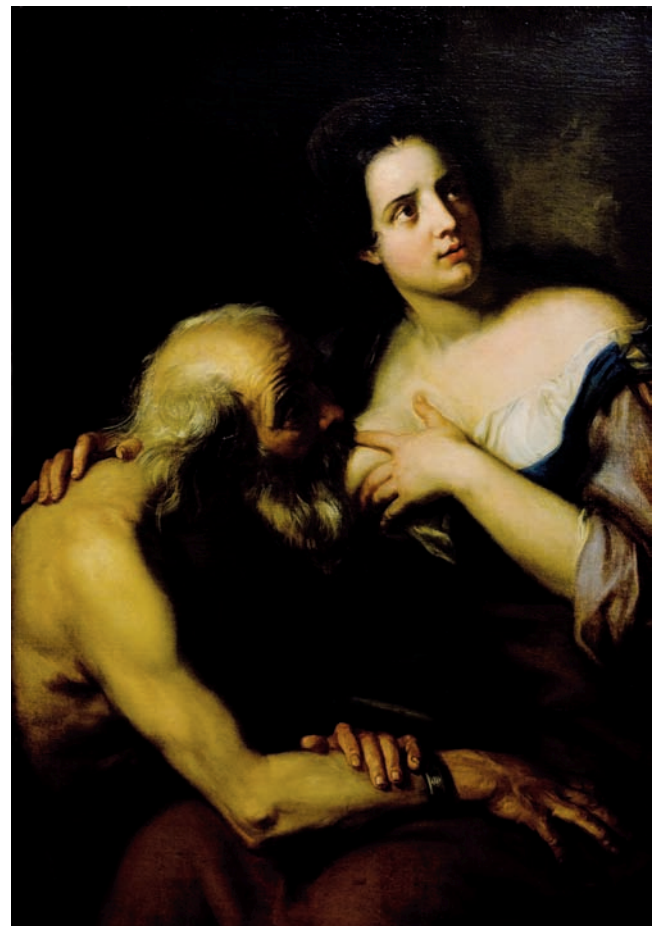
EL PATRONAT DE LA MUNTANYA DE MONTSERRAT

El Patronat de la Muntanya de Montserrat va ser creat pel Decret- llei del 16 d'octubre de 1950. Els motius de la seva instauració es basen en la importància religiosa i cultural del Monestir i del Santuari i en la bellesa i la singularitat de la muntanya, que han convertit aquest indret en un centre turístic i de pelegrinatge internacional. A més, les actuacions dels poders públics que exigeixen les circumstàncies esmentades no poden ser exercides per les entitats locals que es reparteixen el territori de la muntanya.

En un principi, el Patronat de la Muntanya de Montserrat tenia funcions forestals, urbanístiques, culturals i turístiques, posteriorment i des de la declaració de Parc Natural l'any 1975 n'és l'òrgan gestor.

El Museu de Montserrat sempre ha trobat en el Patronat un recolzament que ara s'ha concretat ajudant a l'edició d' EL PROPILEU-5.

De l'entorn de **Niccolò Tornoli** (Siena 1598 – Roma 1651)

La Caritat Romana

Oli sobre tela, 121 x 97 cm

Adquirit a Roma el 1917

Museu de Montserrat N.R. 200.157

Grup **CATALANA OCCIDENT**

2025
FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana Eva Buch Sandra Rosas
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	victoroliva@grafisme.com
Fotografies	Dani Rovira © Natalia Goncharova, VEGAP, Barcelona, 2009
Correcció de textos	Just M. Llorens

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008